

1028

A Magyar Hírlap hétfői melléklete
2017. október 28.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

B e l c a n t o

Puskin: Az angyal

*Egy angyal a menny ablakából
Kidugta fényes, szép fejét,
S kikelve a pokolból – arra
Az ördög akkor szállt el épp.*

*A tagadás, a sötét kétség
Szelleme jól megnézte őt,
S ellágyulás, szelíd melegség
Rajta először vett erőt.*

*„Köszöntelek, – így szólt – hiába
Nem ragyogott fényed felém,
Látom, hogy eddig a világon
Még nem mindent gyűlöltem én.”*

Fordította: Szabó Endre

Művész Páholy

**„A háttérben viszont mindig ott volt a bel canto, a dalok nélkül
nem tudtam volna Verdit, Mozartot úgy énekelni”**

Hideg fejjel, forró szívvel

Pályafutása kezdetének negyvenedik évfordulóját ünnepli az idén Tokody Ilona, az operaház mesterművésze. A világhírű, Kosuth-díjas szoprán október 30-án a Magyar Művészeti Akadémia szervezésében a Pesti Vigadóban ad jubileumi koncertet, amelyen Ács János zongorakíséretével és Muskát András tenor közreműködésével bel canto-áriákat és dalokat ad elő. Az opera-énekesnő azt mondja, hogy semmit sem bánt meg az elmúlt negyven évből.

– Különleges műsorral készül a Pesti Vigadóban, bel canto-áriákat és dalokat énekel majd Bellinitől, Rossinitől, Donizettitől, ezek azonban elkerülték a pályáján. Miért alakult így?

– Sajnos valóban ez a helyzet, úgyhogy lehetséges, a hiányérzet miatt szerettem volna ilyen műsort összeállítani. Egyrészt nem érkeztek ilyen felkérések, például külföldön jól el voltak látva bel canto-szopránokkal, engem mindig főleg Verdire hívtak. Másrészt pedig volt, amit én utasítottam vissza annak

idején, például Bellini Normájának címszerepét, amikor Mikó András, az operaház néhai főrendezője rám akarta bízni. Tanulmányoztam a partitúrát, és úgy láttam, ez a kései Bellini-mű már csaknem zenedráma, elég megterhelő minden szereplőnek. És mivel erős a temperamentumom, azt szerettem, ha viszsza kell fognom magam a színpadon, ezért fájt a szívvel, de nemet mondtam. Mozart tulajdonképpen ugyanígy kimaradt az életemből, három vagy négy szerepét énekeltem csak. A háttérben viszont mindig ott volt a bel canto, a dalok nélkül nem tudtam volna Verdit, Mozartot úgy énekelni. Amikor egyszer Lukács Ervin karmesterrel turnéztam, a Normával skáláztam koncertek előtt, csodálkozott is ezen, de bevált, mert utána könnyedén ment az éneklés. A Norma híres cavatináját valóban többször is előadtam, talán az egyik legemlékezetesebb Eugene Kohn karmesterrel. Ő volt egy időben a zongorakísérője Maria Callasnak, aki számomra etalon volt, Montserrat Caballé vagy Edita Gruberová mellett. Koncertturnékon, lemezen is énekeltem Normát, a Szerel-

mi bájtálból egy keresztmetszetet, de a Don Pasquale-t is.

– És milyen most ezekkel készülni a hétfői koncertre?

– A próbákat, a műhelymunkát mindig szerettem, kicsit sajnálom, amikor ez véget ér, és jön a koncert, mert az már nem olyan. A férjem, Muskát András tenor lép fel velem, méltó partnerként, Ács János kíséri minket. A ma élő karmesterek közül ő az utolsó mohikán, aki a Bellini-Rossini-Donizetti triót, a bel canto nagymestereit ennyire ismeri. Olaszországban él, sokat dolgozott például Mirella Frenivel, vagy Luciano Pavarottival, aki, talán ezt kevesen tudják, eredetileg bel canto-énekes volt. És nagyon szerette Ács Jánost, ami nem csoda, hiszen hatalmas tudása van, főképp az olasz operákban, nem véletlenül hívják Ázsiától Amerikáig sokfelé. A híres Három tenor-koncerteket is gyakran vezényelte. Majdnem ezzel a műsorral egyébként december huszadikán a Budapest Kongresszusi Központban is együtt lépünk fel, de kis karácsonyi hangulattal fűszerezve.

– Érzékelhető, hogy míg külföldön nagyobb kultusza van a bel cantónak, itthon mintha kicsit mellőznék.

– Csodálatos érzés a bel canto-áriákat és a dalokat is énekelni, egész mások ezek, mint Schubert vagy társainak liedjei. De tényleg sokan legyintenek rá, le is sajnálják, pedig gyönyörű stílus. Abban, hogy mintha mostanában újra népszerűbb lenne külföldön, talán a ciklikusság is benne van. És talán a közönség is igényelni kezdte ezeket a megindító, fájdalmas zenéket. Az emberek szeretnek visszamenni ezekhez a végtelenül szép melódiákhoz, amelyek elfeledtetik a hétköznapi gondokat. Az áradó dallamok bár mindennapi dolgokról szólnak, szerelemről, halálról, mégis felemelik a lelket. Tényleg furcsa, hogy itthon nem annyira kedvelt, talán a hazai zenei ízlés miatt. Persze az is fontos, hogy nem szenvedlegve kell előadni, hanem meg kell mutatni a bel canto erejét, amely a legnagyobb igényességet várja el az előadóktól.

Hideg fejvel, forró szívvel

folytatás az I. oldalról

– Visszatérve pályafutásának jubileumára: úgy volt jó ez a négy évtized, ahogyan megtörtént?

– Gyorsan válaszolok, mielőtt elkezdenék gondolkodni rajta, igen, úgy volt jó. Nyilván oka volt annak, hogy például Az álarcosbált rövid ideig énekeltem. Azt hiszem, okos énekes vagyok, olyan korban voltam sztár, hogy nemet mondhattam a külföldnek is. Volt, ahol megsértődtek, például a New York-i Metropolitanban. Plácido Domingo kért meg, hogy legyek a Desdemónája az Otellóban, de szerződésem volt máshol, így nem tehettem. Vagy amikor a berlini Deutsche Operben Renato Brusonnal készültünk, a főpróba előtt hívtak a milánói Scalába a Pillangókisasszony szereplőválogatására. Egyrészt nem is akartam ilyenbe belemenni, és az aláírt szerződésem miatt nem is tudtam volna. Pedig külön fel is hívtak a Scalából, aztán megsértődtek. De ezeket ma is így csinálnám.

– Volt akkoriban menedzser? És szakmai szempontból fogta valaki a kezét, hogy ezt a szerepet nyugodtan énekelheti, de a másikat ne vállalja el?

– A neves intendáns, Ioan Holender volt a menedzserem, ő hozta a szerződéseket, impresszáriódjért, az ő hívására még nem aláírt papírral is mentem. Szakmailag pedig Mikó András, Mihály András és Lukács Ervin voltak azok, akiket mindig megkérdeztem, ha bizonytalan voltam. Száz százalékig megbízhattam a tanácsukban. Például amikor Bécsben a Halévy-opera, A zsidónő koncertszerű előadását elvállaltam, Mikó azt mondta, hogy mivel nem színpadon megy, elvállalhatom, mert úgy nem olyan nehéz. Ekkor egyébként két felkérés közül kellett választanom, a másik Verdi Attilája volt, Odabella szerepe, amit túl drámáinak tartottam. Így végül Carrerasszal énekelhettem a Halévy-műben. Volt még néhány ilyen döntésem, mert ahogy említettem,

a temperamentumom miatt vissza kell fogni az éneklésemet.

– Mondták is önről, hogy lírai szoprán, de drámai hévvel.

– Pontosan lírai spinto a hangfajom, tehát drámai színezetű lírai szoprán. Az átélésemből van meg a szerepekben is a drámai hév, amit mondogatni szoktak velem kapcsolatban, nem feltétlenül a hangomból. Ilyen a személyiségem is, hajlamos vagyok a túlfűtöttségre a színpadon, tudom magamról, hogy ha belelovalom magam, az a hangszépség rovására megy. Továbbá, ha ütni-vágni kezdi az ember a hangját, az nem jó, hamar tönkremegy. Ezért kellett mindig visszafogni magam. De azért is, mert a művészet szolgálat, a közönségnek át kell adnunk, amit mi kapunk a zenétől, az egónkat háttérbe szorítva.

– Huszonhat évesen debütált a Bohémélet Mimijének szerepében, amely aztán a legismertebb alakítása lett világszerte. Nem jött ez túl korán, túl fiatalon?

– Már tinédzserkoromban elkezdtem foglalkozni vele, belém ivódott, tudtam, hogy el fogom valamikor énekelni. Amikor felkértek rá először, a bécsi Staatsopertől és a budapesti operaháztól, szerintem nem volt már korai. Biztos technikával énekeltem, ugyanis lehet rosszul is csinálni, és akkor nem marad hangja az embernek. Puccini és Verdi az előadó érzéseire is teljesen rátelepszik. Kifacsarja az embert, ezért okosan kell dolgozni velük. Amikor elkezdtem tanulni Mimit, nem bírtam ki zokogás nélkül a záró jelenetet. A szegedi tanárnőm, Berdál Valéria mondta, hogy sokszor énekeljem, egészen addig, amíg csaknem érzelemmentesen sikerül, és akkor menni fog. Ahogy Ilosfalvy Róbert mondta, hideg fejvel, forró szívvel kell énekelni. Az első mindig a szép zenélés, ehhez a tanult muzsikuskell, az érzelmi átélés másodlagos. Ez komoly iskola volt nekem, és megővött a tönkremeneteltől.

– A hetvenes-nyolcvanas években sokat szerepelt külföldön, a Kádár-rendszerben miképp engedték el az énekeseket Nyugatra?

– Nagyon furcsa időszak volt, a sportolók, a tudósok és a művészek voltak a reprezentáció, nyilván szüksége volt ránk a hatalomnak. Az Interkoncert szervezőiroda utaztatott minket, időnként voltak furcsaságok a háttérben, például amikor kiderült, hogy érkezett egy felkérés, de erről az énekes nem is tudott. Később derült ki, a külföldi menedzser érdeklődéséből, hogy miért nem vállaltam el ezt vagy azt. Az operaháztól mindig engedélyt kellett kérni, hiszen oda tartoztunk énekesként. Mihály András igazgató nagyon engedékeny volt, de amikor hazajöttem, keményen dolgoznom kellett. Egyébként három útlevelem volt, a kék a nyugati utazásokra, a piros a szocialista országokra, és egy diplomataútlevél is, amely a beugrások miatt kellett, ez akár egy-két napon belüli utazást jelentett, persze külön minisztériumi engedéllyel. Voltak izgalmas történetek is, egyszer vízumproblémáim akadtak az Egyesült Államokban. Domingóval Otellót énekelni mentem Houstonba, és mondtam az itthoni illetékeseknek, hogy egy mexikói vízumot is tetessenek már bele, mert Domingóval átugornánk oda, egy koncerten is énekelni. Csak azt felejtették el, hogy így viszont újból be fogok lépni az Egyesült Államokba, amire nem volt papírom, de aztán sikerült helyben elintéznie Domingóéknak valahogy. Akkor is voltak mindig izgalmak, amikor a Deutsche Operbe kellett mennem, mert a szocialista blokkból ugye csak Kelet-Berlinbe utazhattunk, külön vízum kellett a nyugati városrészbé, ahová külön határátkelőn lehetett a magyaroknak átmenniük. És aztán a pénzügyek is furcsák voltak, le kellett kint adózni a gázsit, a menedzsmentnek kifizetni a százalékot, ez idáig rendben is van, ám aztán itthon az Interkoncertnek is le kellett adni a

százalékot, és a keresett valuta felét pedig kötelezően forintra váltani, persze rossz árfolyamon. De nem akarok panaszkodni, nagy dolog, hogy egyáltalán kiengedtek minket, hogy láthattunk, tapasztalhattunk.

– Mondják többfelé a szakmában, hogy itthon nincs igazán jó tenorgárda, ezt igaznak látja? És összességében hogyan látja, milyen a fiatal operaénekes-generáció helyzete most?

– Ami a tenorokat illeti, azért van ez, mert a meglévő kevésből mindenki énekel mindent, kisebb szerepet és nagyot is, és alulképzetteket állítanak színpadra, ebből következően tönkre is mehet a hangjuk, amikor például egy lírai jellegű hang Bánk bánt énekel. Válasszom, hogy kimondom: itt a férjem, Muskát András, akit abszolút lehetne terhelni, tanult énekes, jó kiállású, és mégis mellőzik. Vagy Berkes János, Bándi János is kevés lehetőséget kap. Akiket meg túlvállalásra kényszerítenek, hamar kifáradnak, eközben pedig alig jelentkeznek az egyetemekre tenorok. Bizonytalanná vált az élete egy énekesnek, mert nincs közalkalmazotti státus, ezért túl sokat kell dolgozniuk. Egy tenor sokkal delikátabb hangfaj, vigyázni kell rájuk. Gyakran közepes külföldieket hívunk főszerepekre, de ez luxuskiadás. A mai énekeseknek szegényeknek mindent el kell vállalniuk, ráadásul „új műsorhoz új férfit kell”, egyre más igények jelentkeznek, eltérő típusú énekesekre. És ott van a fiatalságkultusz is, de egy operaénekesnél ez nem működik, be kell érnie a hangnak, személyiségnek is. Ha nincs idősebb énekes, a fiatal nemzedék kint tanulja meg a szakmát, amit csak a színpadon lehet?

Zsiray-Rummer Zoltán

Művész Páholy rovatunk az MMA támogatásával készült

„A művészet szolgálat, a közönségnek át kell adnunk, amit mi kapunk a zenétől, az egónkat háttérbe szorítva”

Fotó: Magyar Állami Operaház/Nagy Attila

Válogatás Jókai Mór elbeszéléseiből
„Amazok riadó harczenével közelítnek, bús, méla énekkel ezek”

Székely asszony

(5.)

Egy csapat cserkesz lovag közelg a városhoz. Ruházatjok, arcvonásaik, nyelvök, mind valami eltévedt emlék a rég-rég múlt időkől, – mikor a magyar nép elindult az ismeretlen világba hazát keresni, – üldözte már akkor is a sors, – nem maradhatott régi honában, – millióként elhagyta szülőföldjét, – itt-amott letelepedett, – a sors viharjai onnan is kizaklatták, – egy rész odább ment, – a másik elmaradt, – messze Volgán túli földön, – a Kaukázus vad bércei mögött, – az elvált testvérek sohasem hallottak egymásról többet, – összekeveredtek a szomszéd fajokkal, – mindenki nagyot változott – s mikor ezredév múlva a világszellem szeszélye ismét összehozza őket, mint ellenség állanak egymással szemben, nem ismernek egymásra többé; de valami fájdalmas sejtés, valami keserű vonzalom lepi meg a találkozókat, s mindkettő elszorulni érzi szívét, ellankadni karját és nem tudja miért?

A csapat vezére egy szép ifjú herceg a Kaukázus vidékéről, napbarnította szép ovál arcához oly jól illik az a kis, sötét bajusz. Ha dolmányt venne magára, senki sem mondaná, hogy nem magyar.

De az öltözet is, melyet visel, oly különös hatása; az a piros, körül prémes süveg, a kurta virágos szövetű mellény rövid ujjaival, mely alól hosszabb, más színű kaftán látszik elő hosszú ujjakkal, az a görbe kard, maga a kard felkötésének módja, mind oly emlékeztető valami ismerős tárgyra, valakire, kit tán egykor képben lefestve láttunk s nevét elfeledtük, valami álomképre, mely többször megjelenik, valami regére a távol gyermekkorból. Az ember felsóhajt s úgy fáj, hogy nem tud vele beszélni, hogy nem tudja megkérdeni tőle, mit csinálnak az otthon maradt rokonok? Boldogok-e? Imádják-e még a régi Istent? Szabadok-e még ős pusztáikban, ős bérceik között? Lám, mi nem vagyunk boldogok az új földön. Minket el-elhagyogat a választott Isten. Sokat sírunk, sokat vérzünk, bár ne jöttünk volna ide soha.

Ha meg tudnák érteni szavainkat, s mikor haza mennek, elmondanák otthon, hogy az eltávozott testvérek sorsát nincs mit irigyelni s egy-egy könny, egy sóhaj jutna számunkra, s az unokagyermek megtanulná neveinket kimondani. S aztán alkonyatkor kiülnének a magas sziklákra, kunyhóik küszöbére, melyeket még nemrég oly hősiiesen védtek és oly hiába, mint távol rokonaik, kiknek feje fölött a nap leáldozik, s mondanák olyankor: így áldoztak le ők is!

A csapat a város kapujához ér, a nők már akkorra megásták a nagy sírt, keresztben az útban, elzárva vele a kijárást, bezárva a várost.

Mivel lehetne jobban bezárni a várost, mely nem akar magába több lakost fogadni, mint egy sírral, éppen a bejövők útjában?

A lovagok csapatja megáll a temetkezők előtt. A nők énekelnek, bús halotti dalt a halálról, a halál után megboldogultakról, vigasztalásait a sírnak, a túlvilág reményét, az élet semmi voltát; – a nőhang különben is szomorú, a halotti dal reszketve, mint az éjféli óraütés, hangzik el rajta, a zokogás kitölti a hangok időközzeit, s belülről a városból a gazdátlan, egyedül maradt házörzöbek sejtő vonítása hallik.

A lovagsapat vezetője leszáll harcmenjéről, társai is mind leszállnak. Kezeit összeteszik, fejökről leveszik a csalját s a sír oldalára állva, áhitattal imádkoznak, buzgón égre emelt szemmel. Ki hinné, hogy az ellenség?

A vezető a végzett ima után közelíteni akar a nőkhöz, kik a sír tulsó oldalán állnak, ekkor egy közülök előlép; Judit az, bátor, hideg tekintetével, s tiltó mozdulattal visszautasítja a közeledőt.

– Ne közelíts! E sír határ köztünk és köztetek. Nincs mit keresnetek e városban. Csak nők és gyermekek lakják ezt, kiknek gyámolait már megölték. Ime e sírba most fektetjük az utolsó székely férfit, aki Sepsiszentgyörgyöt lakta. Itten vénült ő meg, szent volt. Nyolcvan évig hagyta élni Istent, hogy vezére, tanácslója legyen az egész városnak, most elhívta őt magához, mert e városnak nincs szüksége életre többé. Csodálatos volt halála, nem kínlódott, mint más ember; a vesztett csata hírére kirepült a lélek belőle. Vak volt tíz esztendő óta, mert, ha nem lett volna az, akkor nem a csata híre ölte volna őt meg, hanem a csaták acélai, mint megölték a többit mind. Sepsiszentgyörgy hölgyei ide fogják őt elásni, a városnak kapujába, éppen a bejárás elé, hogy aki be akar jönni, elborzadva visszatérjen. Lasankint begyöpösödik majd az út s az utasok nem fognak ide találni többé, a város mellett köröskörül megnő az erdő és a fű. Mi pedig egyenkint elhalunk és nem akarjuk, hogy bennünket valaki megsirasson. Élünk gyászban, meghalunk emléktelenül, mint illik özvegyekhez, kiknek férjeik a csatamezőn maradtak. Azért áldott legyen e sír, mely e várost a világból kizárja, és átkozott legyen, aki azt átlépi, éltében és halála után – Amen!

A cserkesz engesztelő arccal szólt ismeretlen szókat a székely hölgyhöz, s a kebléből kivont fehér kendő, mit feltűzött dárdája hegyére, azt látszék mutatni, hogy békét, engesztelést hozott a városnak. Az asszony elérté a jelt, s megtagadva intett.

– Hiába hozod a békét. Amíg itt egy élő lehellet lesz, háború van köztünk és köztetek. Béke nekünk csak a halál. Szomorúság lakik itten. De a szomorúság csak halottainkért él a szívben, rátok nézve gyűlöletnek fészke van ott. Menjetez innen. Nagy a világ, elértek benne. Nincs tőlünk mit elvennetek. Pihenni sem jöhettek ide. A nyugalom elköltözött e városból örökre. Fényes nappal sírok kísértetei járnak végig az utcán. Kísírt szemű nők, kik kedveseik sírját s a magukét keresik. Boldogtalanok, kiket az örültség kerget s az öngyilkosság vezet. Menjetez innen.

A cserkesz szívében oly különös visszhangot gerjesztettek az ismeretlen ismerős hangok; elmélázva megállt a sír előtt, dardája nyelére támaszkodott, szétnézett a gyászos asszonyokon, mintha mind ismerősei volnának, nem tudott nekik mit szólni.

Kötelességgyakorlásban növekedett fel, megszokta a parancsszót latolgatás nélkül teljesíteni, és most nem érzett magában erőt arra, hogy a városba bemenjen, mint ez meg volt neki hagyva.

– Vedd le kopjádnek hegyéről, vedd le azt a fehér kendőt! – kiálta rá az asszony. – Döfd e szívbe fegyveredet, mártsd vérebe azt a fehér kendőt, akkor tűzd fel lobogónak: úgy jöhetsz be városunkba.

– Szíveinken, holttesteinken keresztül! – kiáltának mind egy hanggal az elkeseredett asszonyok s odaveték magukat a cserkesz főnök lova elé; a paripa tombolt és ágaskodott.

És a cserkesz arra gondolt, hogy neki is van otthon édesanyja, akinek szavai oly hasonlóak ez asszonyéhoz és szép húgái s ifjú jegyese, kik szintoly szépek, mint ez ifjú nők lovának lábai előtt, szemek éppen úgy ragyognak, arcaik oly halaványak,

hosszúkásak, vonásaik oly szenvedők, termeteik oly délcegek és hajuk olyan fekete, – a szépséges cserkesz nőké, mint e székely nőké itten.

És szíve erőt vett rajta. Félre fordította fejét, hogy az asszonyok ne lássák a szeméből hulló könnyűt, és azután lovát sarkantyúba kapta, egyet inte fehér kendőjével a hátrahagyott gyászos asszonyoknak, azután leborult lova nyakára. Társai utána siettek nyargalva, a dárdák süvöltöttek a légben. A porfelleg elnyelte alakjaikat. Sem a székely hölgyek, sem a cserkesz hölgyek nem látták őt többet.

A sereghez visszatérve, haditörvény elé állíták, amiért a parancsot nem teljesíté, s kit a csaták golyója elkerült, megölte a szigorú haditörvény, amiért ellene vétett.

Küldtek ezután keményebb szívű embert az asszonyoktól lakott város ellen. Az letapodtatá lovai patkójával az utca közepére ásott sír dombját, s a zárva talált házajtókat kopjakkal ütteté be erőszakosan.

Fáradságos harca lett ott, a harc dicsősége nélkül, asszonyokkal, gyermekekkel és gazdájukat védő ebekkel. Egyenkint kellett elfoglalnia minden házat. Ujra kezdeni a harcot minden utcán, ablakokból, házhéjáról, kövekkel és forró vízzel küzdött ellene a fanatikus nép.

És a harang egyre kongott. Sikoltás és fegyverzaj közt halatszott a rémes kongás, kétségbeesésre készítő hangok, mikkel a magas torony – mint egy tömör óriás, aki maga nem mozdulhat – fölülemelkedve az egész városon, népét buzdítani tetszék, s ha olykor szűnt a nagy zaj, hallatszék a vad, rikácsoló ének onnan fölül:

Szolgáidnak testek,
Akik megölettek,
Adattak a hollóknak

Éjszakának idejére küzdett le az ellenállás. A város kezében volt a hódítóknak, már erősen hallatszott a diadalének, alig-alig az elhalók kiáltása, midőn hirtelen, mintha az égből szállnának alá, ártó tüzek repültek le az alanti házak tetőire, az égő szurokkanócok egy perc alatt felgyujtják a várost, a viharos forgószél segélyül jó a lángoknak, a tüzes zsarátnokot végigfújja a város egyik szélétől a másikig. A láng emelkedik, az ég fedele izzadni látszik tőle, s a fekete füstben a szélkavarta repkedő üszköket mintha láthatlan démonok vinnék eget ostromló csatába.

Az emberkiáltást túlharsogja a vihar tombolása.

De legmagasabban minden lángok között lobog fenn az égve a torony teteje, mint egy óriási fáklya és az égő lángtető alatt még mindig hallik a szomorú harangkongás, csatának, tűznek, viharnak és temetésnek hangja. Most egyet hirtelen fordul a szél, a lángokat ismét megfordítja, egy iszonyú roppanás hallik, azután a harang elnémul, talán éppen az esett le.

A két elem ura lett a csatatérnek, a szél és a láng.

Az emberek elfutottak onnan. Csak két ellenséges harckialtás hallatszék még – a vihar üvöltése és a lángok ropogása.

Mintha léggé olvadt nők szellemei hánynak alá égő szikrák alakjában égnek törekvő lelkeik a harcos férfiaknak, s mentől többet levernek onnan, annál több rohanna utánok a vitatott csillagos hazába.

Miért nem vagyunk mi is ottan!

Az egykori gazdagságra ma már csak romok emlékeztetnek
A szerző archívumából

Képirás (72.)

Magyarország egyik legnagyobb birtokosa éppen a szigeti kolostor volt: több tucat falu, szőlő, ház, malom, erdő és telek mellett jelentős egyéb jövedelmek gazdagították kincstárukat – ám hiába a nagy tekintély, eleink számtalan esetben elzavarták vagy a Dunába mártogatták a vámszedőiket.

Jogos huszárvágás

Valamikor az ezeréves évek vége felé fogós perrel lepte meg a budai bírót az egykori nyulak-szigeti apácakolostor priorisszája: a világi hatóság segítségével azt szeretne volna elérni, hogy egyszer s mindenkorra tiltsák ki a sziget és a budai part között a folyón lehorgonyozva álló hajómalmokat a Duna e szakaszáról. Indokul azt hozta fel, hogy az egész nap hallható nagy kepelés elriasztja a halakat, s ez az oka annak, hogy az utóbbi időben jelentősen csökkent a zárdába szállított kecsegék, pontyok és harcsák mennyisége. E mellett az sem elhanyagolható – tette hozzá a főapáca a pert bejelentő levelében –, hogy a nagy zaj már a templomban is hallható, s ez komolyan zavarja az áhítatot.

A budai bíró dörzsölt vén róka volt, s azonnal átlátta, az apátnő korántsem a szentély csendjét vagy a halak nyugalmát félti, hanem sokkal inkább az öröktetésből származó adójövedelem elmaradását fájlalja. Ebben az időben ugyanis a folyó e szakasza, valamint az azt szegélyező part a szigeti apácák tulajdonában volt, ám a jó budai polgárok – ahol csak tehették – elsinkófták az adófizetést.

Ma már kevesen tudják, hogy a középkori Magyarország egyik legnagyobb birtokosa éppen ez a kolostor volt: több tucat falu, szőlő, ház, malom, erdő és telek mellett jelentős vám- és vásári jövedelmek gazdagították kincstárukat. Így többek mellett övék volt a budai országos piacok és a malmok vámja is, ám eleink – túl tolakodónak vélvén az apácák adószedőit – sok esetben nemes egyszerűséggel elzavarták vagy a Dunába mártogatták azokat. Ilyenkor ezek mindig a bírótól kértek segítséget, ám ő, együtt érezvén a polgártársaival, ahol csak tudta, elszabotálta a jogsegélyt.

A lecke tehát fel volt adva, amennyiben ugyanis igaznak bizonyul, hogy a kepelés zavarja a halakat, kénytelen lesz erővel távol tartatni a malmokat a sziget mellől. S ez súlyos csapás lenne, hiszen – mivel a folyó hosszú mérföldeken át az apácák tulajdona –, az úszó alkalmatosságokat csak igen messze lehetne felállítani Budától.

Talán nem tévedünk óriásit, ha úgy véljük, e kérdés bebizonyítása még ma is fejtörést okozna sokunknak, így vélhetőleg épp eleget főhetett a feje bírónak is, mire nagy nehezen megszülte a megoldást. Ám első nekifutásra természetesen végigjárta az ilyenkor szokásos utakat: világot látott, tanult emberekkel konzultált, polgártársait zaklatta a kérdéssel – mindhiába, nem akadt senki, aki segíteni tudott volna. A mese szerint nagy kínjában és igyekezetében még holmi vízzel töltött halas hordókba is belekiabált – ám az őt véletlenül tetten érő szolgálat megfenyegette, amennyiben híre megy a dolognak, úgy megbotoztatja, hogy örökre elmegy a kedve a pletykálástól.

Végül a legegyszerűbb megoldás mellett tette le a garast: bizonytalan végű kísérletek helyett a jól bevált „divide et impera”, azaz oszd meg és uralkodj római-bizánci módszerét választotta. A polémiában szereplő malmok tulajdonosainak azt javasolta, helyezték magukat az esztergomi káptalan oltalma alá. Ez utóbbi ugyanis éppúgy jogot formált a kérdéses Duna szakaszra, mint a szigeti apácák. Utóbbi igényre pedig (állítólag) Szent István király adománylevele utalt – igaz, mivel akkortájt még nem ismerték a műholdas helymeghatározásra jó GPS-t, az oklevélre firkantott mondatokat mindenki úgy értelmezte, ahogy neki tetszett. Ezzel aztán persze még na-

gyobb lett a jogi kalamajka, de mivel a hazai bíróságok akkor sem a fürgeségükről voltak ismertek, a gazdák nyugodt szívvel hivatkozhattak bármelyik oldal vámszedőjének arra, hogy ők éppen a másik félnek fizetnek-fizettek adót.

A középkori igazságszolgáltatási módszerek amúgy eléggé furcsának tűnnek a mából nézve – s ezt jól példázza a veszedő kofákat érintő szokásjog.

Zsigmond magyar király és német-római császár uralkodása alatt a piaci rendbontókat például a Budai Jogkönyv vonatkozó passzusa alapján ítélték el.

Ha például egy asszonyt találtak vétkesnek a rendbontásban, akkor az illető nyakába malomkő köttetett, s a nőnek így megszegyenítve gyalog kellett levonulnia a vízvárosi plébániára. Ez alatt a sértettnek jogában állt a másikat egy kihegyezett bottal hátulról döfködni. A komikus helyzet természetesen vonzotta a bámész tömegeket, s nem mellékesen hatalmas kacagást és hahotát váltott ki a nézőkből. És ez a jókedv általában rövid időn belül a bökdöső asszonyra is átragadt. Ám ekkor – a budai jogban járatlanok számára minden bizonynyal villámcsapásként – a menetet kísérő bíró meglepő dologra utasította a párt, jelesül arra, hogy cseréljenek helyet. Így lett egy szempillantás alatt bökdösött a bökdösőből.

Ugyanis a corpus civilis egy további passzusa úgy szólt, hogy ha a büntető fél akár csak elmosolyogja magát, akkor annak át kell vennie a megszegyenített szerepkörét. A mából visszatekintve talán nem is volt ez olyan nagyon buta rendelkezés.

Lázár Miklós András